

СИНТАКСИЧНІ ФІГУРИ МОВЛЕННЯ ЯК МАРКЕРИ ІДІОСТИЛЮ **(на прикладі циклу романів Дж. К. Ролінг)**

Ця стаття висвітлює проблему індивідуальності авторського стилю. Синтаксичні фігури мовлення, які вживає письменниця, можна вважати маркерами ідіостилю, і, відповідно, необхідними одиницями для зображення самотнього уявного світу.

Ключові слова: ідіостиль, синтаксичні моделі, експресивна функція.

Стаття посвячена проблемі індивідуальності авторського стилю. Синтаксические фігури, используемые писательницей, можно рассматривать как маркеры идиостиля, и, соответственно, необходимые единицы для описания вымышленного мира.

Ключевые слова: идиостиль, синтаксические модели, экспрессивная функция.

This article discusses the problem of author's individual style. The syntactic patterns, used by the writer, can be observed like the features of individual style and like the necessary elements of describing the unrealistic world.

Key words: individual style, syntactic patterns, stylistic functions.

Постмодерністська авторська казка (фентезі) як літературний напрям, яскравим представником якого є Дж. К. Ролінг, останнім часом привертає до себе увагу ряду дослідників, зокрема мовознавців. Так, лінгвокогнітивним характеристикам композиції тексту англійських казок Дж. К. Ролінг було присвячено наукову працю О. С. Солодової [1], дослідженню імен власних у романах Дж. К. Ролінг циклу „Гаррі Поттер” в українських та російських перекладах присвячено роботу М. В. Бережної [2].

Твори письменниці являють собою плідний та актуальний матеріал для вивчення з лінгвістичного боку, зокрема в аспекті авторського ідіолекту. Актуальним є опис мовних одиниць з елементами дискурсивного аналізу, який уможливує проникнення у сутність художньої картини світу письменниці, що відповідає загальній тенденції лінгвістики до інтерпретації розумової діяльності людини у її мовленні й визначається пошуком мовленнєвих засобів, які об'єктивують індивідуально-авторське світосприйняття.

Об'єктом дослідження є системні та ідіолектні особливості прикметникових словосполучень, які вживаються у творах Дж. Ролінг про Гаррі Поттера. Предметом дослідження є стилетвірна роль синтаксичних фігур, утворених прикметниковими словосполученнями.

Метою дослідження є з'ясувати стилістичну роль прикметникових словосполучень з урахуванням їх системних та ідіолектних особливостей, визначити емоційно-експресивні можливості синтаксичних фігур в художній картині творів Джоан Ролінг.

Оказіональна експресивність та емоційність художнього стилю поттеріани досягається за допомогою **синтаксичних** образних засобів, що найточніше відзеркалюють авторський стиль письменниці. Як стверджує відомий американський дослідник Ричард

Оман, „синтаксис визначає стиль [3:58]”. Дійсно, синтаксичні фігури є головним організуючим началом мовленнєвого твору, їх значення для будь-якого типу висловлювання, а тим більше художнього, важко переоцінити. Для підсилення якісної характеристики прикметникових словосполучень, для вираження емоційності і експресивності висловлювань письменниця вживає різні стилістичні прийоми, що заключаються у встановленні певних синтагматичних відношень між елементами словосполучень.

Певний стилістичний ефект досягається при оказіональному стилістичному використанні прикметникових словосполучень у **повторах**. Повтор, як синтаксичне явище, виконує у художньому мовленні основну підсилюючу та емоційну функції [4; 9; 10]. Комунікативний аспект повтору полягає в реалізації метакомунікативних функцій: функції фокусування, уваги та функції забезпечення зв'язності дискурсу [5:4]. У досліджуваних художніх текстах повтор є своєрідним стилістичним маркером, що привертає читацьку увагу, підкреслюючи значущість мовного елемента, підсилюючи емоційний вплив висловлювання. Це очевидно, як зазначає Г. Я. Солганик, повтор – це найхарактерніше явище дитячого мовлення, яке викликано навмисним повтором якогось важливого поняття. У романах повтор слугує не лише, як засіб синтаксичного зв'язку між реченнями, але одночасно і своєрідним лексичним лейтмотивом [6:50]. У романах Дж. Ролінг можна виділити такі різновиди повтору:

1. Простий повтор.

Простий повтор може бути трьох типів. При простому повторі першого типу повторюється прикметникове словосполучення в повному компонентному складі (ідентичний повтор):

„*Very good, very good!*”, said Slughorn happily [16:175]”;

„*Severus — be reasonable — Harry has been locked up — BAM. 'See here, Snape, be reasonable'*”, said Fudge. *'This, door's been locked, we just saw'* [13:306]”;

„*Both of us, for instance, had very disappointing fathers ... very disappointing indeed'* [15:735]”.

Семантичний обсяг висловлювань із простим повтором містить у собі інтенсифікуючу оцінку дій, подій, явищ, предметів, передає емоційний стан персонажів. Наприклад, у першому випадку — це радість героїні Доріс Крок Форд при першій зустрічі із Гаррі у „Дірявому Казані”.

При простому повторі другого типу повторюється лише конструкція прикметникового словосполучення, в якій відбувається заміна тільки ключового компонента (прикметника):

„*It was Uncle Vernon, still purple-faced, still moustached, still looking furious at the nerve of Harry, carrying an owl in a cage in a station full of ordinary people'* [11:223]”;

„*Something silver white, something enormous, erupted from the end of his wand'* [13:194]”;

„*Scared of the students, scared of his own subject — now, where's my umbrella?'* [11:55]”;

Можливий третій тип повтору, де при повному повторі конструкції словосполучення відбувається заміна і ключового, і залежного компонентів:

„*Oh, very funny, really witty'* [15:327]”.

Особливо широко використовує письменниця повтори співвідносних частин синтагм:

„The air became **colder and colder** as they hurtled round tight corners [11:58]”;
„Hermione climbed, getting **dizzier and dizzier** until at last they heard the murmur of voices above them [13:78]”.

2. Повтор із підсиленням.

Це повтор, через інтенсифікацію підсилення значення і розширення структури, таким інтенсифікатором виступає прислівник, тобто повтори з підсиленням утворюють прикметникові словосполучення моделі Adv+Adj. Наприклад:

„Difficult. **Very difficult** [11:90]”;

„Did it go all right? I – I mean, he faltered, as sparks flew from Mrs Weasley’s eyes, ‘that – that was very wrong boys – very wrong **indeed...**’ [12:35]”;

„I grew powerful, **far more** powerful than little Miss Weasley [12:228]”;

„It was easy, **too** easy, he had not even picked up his wand ... [17:281]”.

Цікавим прикладом повтору з підсиленням може бути зміна у повторі морфологічної форми компонентів прикметникового словосполучення. Наприклад:

„Piers, Dennis, Malcolm and Gordon were all **big and stupid**, but as Dudley was the **biggest and stupidest** of the lot, he was the leader’ [11:28]”.

3. Повтор із наростанням, тобто синонімічний повтор. Це повтор, коли у конструкцію з повтором вводиться синонімічна заміна стрижневого компоненту. Як правило, повторюються координовані синоніми чи близькі за значенням співвідносні слова, що дає можливість мовцю розширити інформацію про предмет, ввести інтенсифікуючі елементи. За допомогою такої стилістичної фігури письменника досягає максимальної комунікативної наповненості висловлювання, прагматичних піків, максимальної експресивності, наприклад, вживаючи два синоніми:

„Harry Potter risks his own life for his friends!” moaned Dobby. “**So brave! So valiant** [12:184]”;

„Harry Potter must stay where he is safe. He is **too great, too good**, to lose [12:18]”;

„It was **so simple, and so obvious**, that he couldn’t believe it had taken so long - Sirius [14:30]”.

Зустрічаються повтори трьох і більше слів — і при такому переліченні формуються ланцюжки контекстуальних синонімів. Довгі ланцюжки прикметників створюють необхідний емоційний тон, наче призупиняють розповідь, надаючи їй певної монотонності. Цей стилістичний прийом є характерною рисою прози Дж. Ролінг. Наприклад:

„Well...when we were in our first year, Harry – **young, carefree and innocent** – [13:143]”.

Окрему групу утворюють приклади **полісиндетону**, або ж багатосполучниковості: „The sight, therefore, of Fudge stepping out of the fire once more, looking **dishevelled and fretful and surprised** that the Prime Minister did not know exactly why he was there [16:15]”.

Найчастіше актуалізується сполучник „and”. Така стилістична фігура забезпечує досить рівномірний рух мелодії та основного епічного тону подій у романах, тобто створює спокійний рух прози. За допомогою полісиндетону створюються різнобічні характеристики, особливо портретні: „Remember what happened to a boy who was **good, and kind, and brave**, because he stayed across the path of Lord Voldemort [14:794]”. А. В. Ткаченко відносить такий прийом до стилістичних фігур накопичення, інакше „підкріплення” з

синонімічними переліками (варіаціями) [7:277]. Повторювані прикметникові словосполучення відіграють важливу роль як засіб створення емоційних лейтмотивів, мовленнєвих характеристик і композиційних прийомів.

Важливу стилістичну значущість у романах мають **окличні речення**, у яких вжиті прикметникові словосполучення займають початкову позицію і несуть емотивне забарвлення, виражаючи радість. Наприклад: „*Simply splendid to see you, old boy!* [13:51]”; „*How really corking to see you!* [13:51]”; „*How good of you to come!* [12:179]”. Сигналом фокуса інформації є „*how*”, який падає на наступні за цим словом компоненти рематичної групи, так як у цих реченнях рема знаходиться у початковій позиції.

Серед інших засобів ритмізації та динамізації розповіді виділимо вживання у романах синтаксичних **паралельних конструкцій**. Використання письменницею прийому синтаксичного паралелізму, утвореного синонімічними або антонімічними парами прикметників, є характерною ознакою художньої творчості Дж. Ролінг. Паралельні конструкції, як правило, містять однорідні члени речення. Таке нанизування прикметників створює динамізм дії. Наприклад:

„*He got stuck in the ticket barrier on the Underground and complained loudly that the seats were too small and the trains too slow* [11:53]”;

„*As Harry and Ron had become more discouraged, she seemed to have become more determined* [17:156]”;

„*I was gifted, I was brilliant. I wanted to escape. I wanted to shine. I wanted glory* [17:573]”.

Така ритмічність надає висловлюванню особливу переконливість.

У художньому мовленні це явище демонструє прагнення до впорядкування і гармонії. Паралелізм як стилістичний прийом має велику експресивну силу і викликає у читача емоційно-оцінну реакцію. У стилі Дж. Ролінг особливо помічаємо ритмічну організацію, частотність прикладів синтаксичного паралелізму, різного роду повтори.

Варте особливої уваги застосування письменницею **синтаксичної ідіоматики**, що є стилістичною категорією інтенсивності і вживається для емпатичного виділення всього висловлювання. Синтаксична ідіоматика включає структури двох різновидностей.

1. Конструкція „*nice and Adj/P II*”, що характеризує дію дієслова або входить до складу предиката стану:

„*I haven't tested them thoroughly, I just keep it nice and safe in here* [16:408]”.

2. Синтаксична конструкція протиставлення з прикметниковим словосполученням „*but+A*”, яке вживається відокремлено і функціонує у якості дієслівного ад'юнкта. У текстах потертіани це бінарні структури з прикметниками, які часто мають у своїй основі синтаксичне протиставлення:

„*On Sunday morning, Uncle Vernon sat down at the breakfast table looking tired and rather ill, but happy* [11:34]”;

„*Mis Granger, a plain but ambitious girl, seems to have a taste for famous wizards that Harry alone cannot satisfy* [15:551]”;

„*Puzzled but interested, the class got to it's feet and followed Professor Lupin out of the classroom* [13:99]”;

Ці дві синтаксичні конструкції властиві для художнього мовлення романів. Їх основне призначення – інтенсифікація дії дієслова, підсилення змісту предиката стану. Семантичний зміст структур, які аналізуються, дорівнює семантичному змісту елатива.

Особливий інтерес у досліджуваних текстах представляють прикметникові словосполучення, вжиті у сильних позиціях речення: початок речення, кінцева позиція, та інші інтонаційно і графічно виділені фрагменти.

Прикметникове словосполучення, розміщене на початку речення завдяки інверсії, уособленню, отримує особливий наголос і, не змінюючи своєї синтаксичної функції, лексичного значення, набуває додаткової, смислової та емоційної значимості. Порівняймо, наприклад, фразу без синтаксичної

актуалізації „*Dobby has wanted so long to meet you*” – з тим, як вона представлена у Дж. Ролінг -

„*'Harry Potter!' said creature. So long has Dobby wanted to meet you, sir ... Such an honour it is ... [12:15]*”;

„*'What now?' — Ron's voice said, sounding desperate [12:224]*”.

Ці приклади відображають прийом препозитивного розташування прикметникового словосполучення, що супроводжується інверсією присудка відносно до підмета. Інвертований порядок слів у реченні підсилює емпатичне звучання винесеного на перше місце прикметникового словосполучення, препозитивного означення. Стилістична інверсія в художньому мовленні є дуже сильним емпатичним засобом, що призводить до виникнення сильної додаткової образності. Основна ознака стилістичної інверсії – ознака її локалізації, тобто емпатична позиція [8:5]. Прийом інверсії наближає текст до розмовного мовлення, звичного і зрозумілого для дітей.

Ще одним засобом інтенсифікації висловлювань у романах є прикметникові словосполучення, розміщені на початку речення завдяки **уособленню**, а саме відокремленню прикметникового словосполучення у функції означення, тобто виділення акцентуючого елемента за допомогою коми чи тире: „***Confused and worried, he sat reading the subject lists with his tongue poking out [12:187]***”.

Ініціальна позиція словосполучення з прикметником є комунікативно сильною. Відокремлені предикативні прикметникові словосполучення на початку речення є одним із засобів розгортання сюжету, надфразової єдності, композиційним прийомом:

„*Professor McConagall was again different. Harry had been quite right to think she wasn't a teacher to cross. Strict and clever, she gave them a talking-to the moment they sat down in her first class [11:99]*”;

„***Absolutely pointless, seeing as your mother's charm does that already [17:45]***”;

„***Careful not to blink, Harry stared up into Buckbear's fierce orange eye once more, and bowed [13:293]***”;

Характерним для художнього мовлення є також розміщення на першому місці емоційно домінуючого елемента (термін Л. Блумфілда); що є спеціальною синтаксичною формою підсилення: „***Ingenious really, how many ways Muggles have found of getting along without Magic [12:37]***”.

Прикметникові словосполучення відокремлюються як в середині, так і в кінці речення. Наприклад:

„So Malfoy, **jealous and angry**, had gone back to haunting Harry about having no proper family [11:143]”;

„Uncle Vernon burst into the kitchen to find Harry, **rigid with shock**, covered from head to foot in Aunt Petunia's pudding [13:20]”;

„Harry nodded, but he couldn't shake off a lurking feeling that there was something he'd forgotten to do, **something important** [11:192]”.

Кінцева позиція в реченні прикметникового словосполучення у функції означення збільшує його смислове та емоційне навантаження і підсилює тим самим експресивно-емоційний план висловлювання:

„They sat there, excitement coursing through them, **hardly able to believe it** [12:296]”;

„You said You-Know-Who's name!' said Ron, sounding both **shocked and impressed** [11:75]” – у прикметниках відбувається послаблення значення, але синтаксично це компенсується фінальною позицією бінарного словосполучення, яка сильніша.

Структурна організація подібних висловлювань відповідає певному комунікативно-му завданню — виділення в якості прагматичного піку, в якості одиниці, що несе основне комунікативне навантаження, компонента речення, що слідує за дієсловом-предикативом. Саме на цьому компоненті, який фокусує основну інформацію, авторка зосереджує увагу читача.

У текстах поттеріани є частими словосполучення з прикметниками, які синтаксично можна охарактеризувати як „double predicate”. Наведемо приклади:

„Fred and George weasley were sitting, **puffy-eyed and tousle-haired**, next to fourth-year Alisia Spinnet [12:83]”;

„Hagrid had **gone pale and sweaty** [12:193]”;

„She sat beside her sister, as unlike her in looks, with her dark hair and heavily lidded eyes, as she was in bearing and demeanor; where Narcissa **sat rigid and impassive** [17:15]”;

„'Hagrid!' said Ted Tonks warningly, as the hairbrush **glowed bright blue**, and Hagrid only just got his forefinger to it in time [17:61]”.

Прикметною рисою авторського стилю є використання *коми* для підсилення ефекту висловлювання, як правило, у бінарних структурах з прикметниками, де останній з прикметників пишеться через дефіс і перед ним ставиться кома. Наприклад:

„Harry opened the last present to find **a new, hand-knitted sweater** from Mrs Weasley and a large plum cake [12:159]”;

„Harry unlocked his door and stepped in front of the cracked mirror. Goyle stared back at him out of **dull, deep-set eyes** [12:162]”;

„**A wizened, frail-looking wizard**, bald except for a few wisps of white hair, was reading a letter by candlelight. Harry had never seen this man before [12:181]”;

Ланцюжки з двокомпонентних прикметників відокремлюються комами, щоб оказіоналізми були зрозумілими.

Діолектні особливості вживання словосполучень з прикметниками проявляються також у поєднанні авторкою в одному висловлюванні різних образних засобів, наприклад синтаксичних і графічних:

„And in a rush of fierce joy he realized he'd found something he could do without being taught – **this was easy, this was wonderful** [11:110]” - поєднання повтору, синтаксичної паралельної структури і графічного виділення курсивом.

„To one as young as you, I'm sure it seems incredible, but to Nicolas and Perenelle, it really is like going to bed after a very, very long day [17:279]” – поєднання повтору і курсиву.

Отже, синтаксична позиція прикметникових словосполучень у реченні і організація елементів прикметникових словосполучень є стилістично значущою і представляє великі експресивні можливості. Найвні способи емпізи синтаксичної позиції прикметникових словосполучень у реченні можна звести до таких: 1) інверсія; 2) уособлення; 3) повтори; 4) паралелізм.

Таким чином, оказіональна експресивність та емоційність художнього стилю поттеріани досягається за допомогою синтаксичних образних засобів. Усі фігури мовлення слугують письменниці для виконання художніх авторських задумів, сприяють емоційності і експресивності художнього стилю романів.

Отримані спостереження стилістичного аналізу прикметникових словосполучень, як ідіолектного компоненту словника автора, корелюють із функціонально-комунікативною перспективою вивчення текстового висловлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солодова О. С. Лінгвокогнітивні характеристики композиції тексту англійських казок Дж. К. Ролінг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 „Германські мови” / О. С. Солодова. – Харків, 2008. – 20 с.
2. Бережна М. В. Ономастикон романів Дж. К. Ролінг циклу „Гаррі Поттер” в українському та російському перекладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 „Германські мови” / М. В. Бережна. – К., 2009. – 20 с.
3. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Вінниця: Нова книга, - 2004. – 272 с.
4. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка: Стилистика декодирования: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. „Иностранные языки” / И. В. Арнольд. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 301 с.
5. Малиновський Є. Ф. Когнітивні, прагматичні та стилістичні характеристики простого контактного повтору в англомовному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 „Германські мови” / Є. Ф. Малиновський. – Х., 2006. – 20 с.
6. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика. (Сложное синтаксическое целое) : учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. „Русский язык и литература” / Г. Я. Солганик. – 2-е изд., испр. – М.: Высшая шк., 1991. – 182 с.
7. Ткаченко А. В. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства / А. В. Ткаченко. – К., 1988. – 342 с.
8. Пименова М. А. Стилистическая инверсия в сфере фразеологии современного английского языка: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 „Германские языки” / М. А. Пименова. – М., 1990. – 23 с.
9. Bolinger D. Degree words / D. Bolinger/ - P.: Paris edn, 1972/ - 237 p.
10. Galperin I. R. Stylistics / I. R. Galperin/ - M.: Higher school, 1977. – 332p.

11. Rowling J.K. Harry Potter and the Philosopher's Stone / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1997. – 215 p.
12. Rowling J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1998. – 257 p.
13. Rowling J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1999. – 317 p.
14. Rowling J.K. Harry Potter and the Goblet of Fire / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2000. – 665 p.
15. Rowling J.K. Harry Potter and the Order of Phoenix / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2003. – 638 p.
16. Rowling J.K. Harry Potter and the Half-Blood Prince / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2005. – 607 p.
17. Rowling J.K. Harry Potter and the Deathly Hallows / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2007. – 607 p.

УДК 821.02.04

Машикина Е.Н.
(Киев, Україна)

**СОЦИАЛЬНОЕ ОКРУЖЕНИЕ КАК ЭЛЕМЕНТ СИТУАТИВНОГО
КОНТЕКСТА ГЛАЗАМИ АНГЛИЙСКОГО ПУТЕШЕСТВЕННИКА XIX ВЕКА
(на материале дневниковых записей Лоренса Олифанта
«Narrative Of The Earl Of Elgin's Mission To China And Japan, 1857-58-59»)**

Стаття присвячена дослідженню феномену людей як ситуативного контексту в процесі комунікації. Робиться висновок про переважання інтересу до групи над інтересом до індивідуальності й соціального над особистісним. В результаті дослідження можуть бути використані в подальших розробках проблем впливу ситуативного контексту на процес комунікації.

Ключові слова: комунікативна ситуація, ситуативний контекст, комунікант.

Статья посвящена исследованию феномена людей как ситуативного контекста в системе коммуникации. Делается вывод о преобладании интереса к группе над интересом к индивидуальности и социального над личностным. Результаты исследования могут быть использованы в дальнейших разработках проблем влияния ситуативного контекста на процесс коммуникации.

Ключевые слова: коммуникативная ситуация, ситуативный контекст, коммуникант.

The article deals with the exploration of phenomenon of people as situational context in the process of communication. It is concluded about greater interest to the group than to the

© Машикина Е.Н., 2011